

Мр Добривоје Јовановић  
Историјски архив Јагодина

## ДЕЛИГРАД У ОДБРАНИ СРБИЈЕ 1809. ГОДИНЕ

Почетком 1809. године, неуспели руско-турски преговори о миру довели су до обнове рата између Турске и Русије. Наставком ратовања, Србија је добила прилику, да борбу са Турцима настави све до коначног признавања независности. На подстицај Руса, Срби су и у 1809. години одлучили да почну офанзиву и да рат пренесу ван граница Пашалука. Одлука о томе донета је априла месеца, на сам дан Ускрса. Карађорђе је желео да, као и 1807. године, искористи почетак руских операција за продор устаника према Босни и Херцеговини и Црној Гори. Срби су сматрали да више није потребно да чекају на помоћ споља, већ да се сопственим снагама ослободе турске владавине. Карађорђе се касније залагао за реални ратни план, по коме су главне операције требале да буду усмерене према Сјеници и Новом Пазару. Због тога је предлагао јачу одбрану југоисточног фронта, ради сигурнијег успеха на југозападном фронту. Превладало је другачије мишљење. Остале старешине, пре свих Младен Миловановић, биле су за истовремену офанзиву према Нишу, Босни, Црној Гори и источној Србији. На притисак Младена Миловановића извршена је смена неких команданата, што се касније показало као врло трагично. За главног команданта на југоисточном фронту постављен је Милоје Петровић, коме је био подчињен дотадашњи командант Петар Добрњац.<sup>1</sup> На западном фронту, уместо Јакова Ненадовића постављен је Сима Марковић.

Према усвојеном ратном плану Милоје Петровић је требало да заузме Ниш, Миленко Стојковић да оствари контакте са Русима, Сима Марковић и Лука Лазаревић да продру у Босну и Херцеговину а Карађорђе да се споји са Црногорцима, и да пресече пут турским војскама, које би пошле у Босну и Херцеговину. Порта је за то време настојала да са устаницима закључи мир, јер није могла да предузме ратне операције

---

<sup>1</sup> Мирослав Ђорђевић, Србија у устанку 1804-1813, Београд, 1979. стр. 263. Вук Караџић тврди да је Младен Миловановић поставио Милоја Петровића за команданта југоисточног фронта, само да би преко њега искористио пљачкање Ниша после заузимања.

против устаника, пошто је била принуђена да концентрише војску према Русима.<sup>2</sup> Са утврђивањем ратног плана устаници су вршили и набавку војне опреме. Скоро свакодневно велика количина муниције и топова распређивана је по војним јединицама. Она је добијана од Руса, и највећим делом стизала лађама до Смедерева и Београда, одакле је упућивана углавном према Дрини и Делиграду.<sup>3</sup> Од значајнијих испорука, аустријски извори истичу две лађе, које су марта месеца са руским пушкама, сабљама, топовима и муницијом стигле у Београд,<sup>4</sup> као и једну лађу која је крајем истог месеца са војном опремом била је упућена у Пореч.<sup>5</sup>

Унутрашња ситуација у Србији и сукоби између појединих старешина, није обезбеђивала потребно јединство које је било неопходно за реализацију ратних планова устаника. Почетком марта 1809. године на Делиграду су се побунили бећари, и побили своје инструкторе за егзерцирање. Петар Добрњац је због тога морао да напусти Делиград. Тада су се побунили и бећари Вујице Вулићевића, који су се налазили недалеко од Делиграда, због чега је и он морао да бежи. Младен Миловановић је покушао да их умири, али они му нису дали да приђе, већ су пуцали на њега.<sup>6</sup> Због тога је морао да побегне у Параћин, јер су му бећари са Делиграда пошли у сусрет са топовима.<sup>7</sup> Истрагу о побуни бећара касније је спровео Младен Миловановић. Истрагом је утврђено да су за побуну криви некадашњи аустријски официр Андрија Поповић и његов помоћник, аустријски подофицир Гаврило. Они су, према сазнању, поступали престога са војницима, а са Турцима одржавали односе који су штетили устаницима. По Младеновом наређењу они су стрељани а касније и обешени. Сматра се да су они убијени од стране бећара још почетком побуне.<sup>8</sup> Према једном извештају поручник Андрија Поповић је убијен из пиштоља од стране једног бећара, одмах када

<sup>2</sup> Грађа из земунских архива за историју српског устанка, књ. II, 1809, Београд 1961, бр. 54. стр. 102. Карађорђе је био спреман да са Турцима закључи мир уколико би му они уступили Ниш, Нови Пазар, Призрен и Косово.

<sup>3</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 63,стр. 121.

<sup>4</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 61,стр. 119.

<sup>5</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 63. стр. 125.

<sup>6</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 54, стр. 102-103.

<sup>7</sup> Грађа из земунских архива...,књ. II, 1809, бр. 61, стр. 119.

<sup>8</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809. бр. 70, стр. 129.

је настала побуна.<sup>9</sup> Мада је у Београду објављено смиривање, јер се говорило, да се изашло у сусрет захтевима побуњених војника, ипак је постојала сумња да је побуна у Делиграду и даље трајала, па су предузимане мере да се она поново не прошири.<sup>10</sup>

Осим незадовољства бећара, према аустријским изворима, у унутрашњости земље дошло је до нарастања незадовољства међу сељацима. Отворено се говорило да је било боље под Турцима, јер немају ни личне и имовинске сигурности. Они су одбијали да се боре против Турака, и говорили су да желе поново да се врате под њихову власт. Још половином марта 1809. године дошло је до побуне становништва неких села поред Мораве. Око 800 породица из тих села, са женама и децом оставили су своје домове и улогорили су се на самој граници. Сматрало се да је повод ове побуне било је увођење регуларне војске. Младен Миловановић је успео да наговори народ да се врати у своја села. Истовремено се у Делиграду побунило 2.000 војника из пет нахија. Намеравали су да иду за Београд да тамо дигну побуну, да побију главешине, и да заведу нови ред у Србији. Младен је успео и ове војнике да смири.<sup>11</sup>

Изостанак руске офанзиве такође је утицало на слабост устаничке офанзиве. Повлачење Руса протумачено је од стране Турака као њихову неспремност, па су своје главне снаге усмерили ка фронтима у Србији. Велики везир Јусуф-паша, је после повлачења Руса из Браиле, 10.000 својих војника послао према Видину, а 20.000 према Нишу.

У неколико мањих сукоба на југоисточном фронту устаници су успели да да потисну Турке, али ти напади су имали за циљ да заварају устанике и да омогуће несметану концентрацију турске војске. Бројност Турака и сукоби међу старешинама, довели су до тешког пораза устаника код Ниша. После овог пораза српска војска је одступала у неред, гоњена од Турака. Пораз је изазвао велику пометњу. Сумњало се да Турци могу да се зауставе у Делиграду.

После победе на Чегру, уместо да искористе расуло које је наступило у устаничкој војсци, Турци су се после краћег гоњења непријатеља вратили у Ниш. Вероватно су се задржали очекујући појачања да би лакше опколили и заузели

---

<sup>9</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 62, стр. 120.

<sup>10</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 70, стр. 129.

<sup>11</sup> Дубровин, Устанак сербски од 1806 до 1810, књ. 1, Нови Сад 1866, стр. 143-144.

Делиград, и извршили продор према Дунаву. Тек око половине јуна, један део турске војске у јачини од 6.000 војника је дошао до Делиграда, а главнина тек крајем јуна. Истовремено део војске од око 4.000 војника, био је упућен према Бањи, у којој се налазио Хајдук Вељко. У току јуна пронела се вест да Турци из Ниша одлазе према Русима на Дунаву, али то је била само обмана, јер су желели да опколе добро укопане устанике на Делиграду. То су и успели, па је на Делиграду било опкољено 15 до 20.000 војника.<sup>12</sup>

Са Делиграда, 2/14. јуна Милоје Петровић и Петар Добрњац упутили су заједничко писмо Родофиникину, у коме га моле за помоћ, јер су обавештени о доласку 18.000 војника Исмаил-паше.<sup>13</sup> Због тешке ситуације, у Делиград су отишли Родофиникин, епископ, Младен Миловановић и француски пуковник Боа, да би храбрили народ и помогли у организовању одбране.<sup>14</sup> Младен Миловановић је овог пута у Делиград отишао по Карађорђевог наређењу.<sup>15</sup> Родофиникин се већ сутрадан вратио у Београд са руским царским гласником, а епископ и пуковник Боа остали су у Делиграду. Аустријски извори наводе, да су 10/22. јуна пуштени сви затворници и да морају 11/23. јуна да крену у рат.<sup>16</sup> Према истим изворима, 13/25. јуна ка Делиграду су отишли *пуштени београдски затвореници, одавде пребегли домобранци и још заостали трговци, у свему 120 људи.*<sup>17</sup> После два дана *опет је око 30 у Београду сакупљеног циганског олоша и сличних скитњица одведено према Делиграду. Људи почињу јако да беже из разних логора, нарочито из делиградског.*<sup>18</sup> Убрзано је вршено и наоужавање војске. Крајем јуна у Београд је стигло 600 пушака са бајонетима од Руса, које су одмах послате према Делиграду. За кратко време очекивало се допремање још 100 пушака<sup>19</sup>

<sup>12</sup> Грађа из земунских архива... књ. II, 1809, бр. 114, стр. 200.

<sup>13</sup> Певое серское восстание... стр. 94.

<sup>14</sup> Грађа из земунских архива... књ. II, 1809, бр. 107, стр. 194.

<sup>15</sup> Грађа из земунских архива... књ. II, 1809, бр. 107, стр. 194.

<sup>16</sup> Грађа из земунских архива... књ. II, 1809, бр. 113, стр. 199.

Мирослав Ђорђевић. Србија у устанку 1804-1813, стр. 272. Родофиникин је у Делиграду провео шест дана, а потом је обишао Пореч, одакле је обавестио Прозоровског да су сва утврђења у Делиграду завршена, и да устаници могу успешно да се бране, ако панични страх не обузме команданте, пре свега Милоја Петровића.

<sup>17</sup> Грађа из Земунских архива... књ. II, 1809, бр. 112, стр. 197.

<sup>18</sup> Грађа из Земунских архива... књ. II, 1809, бр. 113, стр. 199.

<sup>19</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 123, стр. 213.

Око 1/12. јула у Делиград је послато 7 кола. натоварена топовским ђуладима, а сутрадан у Делиград је послато и много топова.<sup>20</sup> Карађорђе је 12 буради са муницијом послао Делиграду.<sup>21</sup> У Београду су вршене припрема за поправку и ливење мањих топова. За ђулад се плаћало по 10 пара.<sup>22</sup> Крајем јула у Београд су дошла три руска лекара и тројица ливаца топовских ђулади, а вршене су и припреме за смештај веће количине муниције.<sup>23</sup> У једном другом извештају, наводи се, да су из Русије у Београд дошла два мајстора са калфама, да граде ливницу за ђулад.<sup>24</sup> У исто време из Влашке је бродом за устанике послато: 2 топа, барут, олово, 1000 пушака и 2000 топовских ђулади.<sup>25</sup>

Ситуација која је настала после пораза на Чегру, изазвала је узбуну у српским редовима. Одлучено је да се Делиград брани по сваку цену. Ради лакше одбране скраћен је фронт. Јединицама које су прешле у Босну наложено је да се врате и да чувају границу. Војска која је дошло до Пазара враћена је на Голију, а војске од Сјенице и Нове Вароши на Јавору. Устаници који су дошли до Вишеграда враћени су на Поникве. Карађорђе је одржао састанак са војводама у Београду са циљем да се на све могуће начине заустави турски продор и заузме Ниш. На састанак је позван и Сима Марковић.<sup>26</sup> Концентрација устаничких снага за помоћ Делиграду и Хајдук Вељку у Бањи, вршена је у Ћуприји. Са својих 2.000 војника и два топа дошао је Миленко Стојковић. Део војске оставио је у Поречу. Ускоро му се придружио Вујица Вулићевић са војницима из смедеревске нахије. Одреди из београдске нахије водили су кнез Аксентије и Танасије Чарапић. Око 1.000 људи довео је Младен Миловановић. Почетком јула пристигло је око 1.400 људи из крагујевачке нахије са једним топом. Око 3.000 коњаника из Крагујевца са два топа пристигли су у Ћуприју 4/16. јула. Укупан број устаника кретао се око 10.000. Овом војском је командовао Младен Миловановић.<sup>27</sup> Војска сакупљена у Ћуприји пошла је у помоћ Хајдук Вељку, али се

---

<sup>20</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, бр. 136, стр. 229.

<sup>21</sup> Первое серпское восстание 1804-1813 и Россия, књ. II, 1808-1813, Москва 1983. бр. 92, стр. 106.

<sup>22</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 119, стр. 207.

<sup>23</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 155, стр. 259.

<sup>24</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 159, стр. 264.

<sup>25</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 156, стр. 260.

<sup>26</sup> Грађа из земунских архива... књ. II, 1809, бр. 131. стр. 222.

<sup>27</sup> Љубиша Љубушић, Шеста година српског устанка, Београд 1913, стр. 131-132.

поход завршио потпуним поразом устаника. У току ноћи, једном српском војнику из патроле Вујице Вулићевића опалила је пушка, што је изазвало велики неред и безглаво бежање. Сутрадан Турци су однели устаничку комору, а да ови нису реаговали. Отпор су организовали само Миленко Стојковић и Танасије Чарапић. У току ноћи Хајдук Вељко се са војском извукао из шанца, и устаничка војска је одступила преко Кривог Вира према параћинској нахији.<sup>28</sup> Део војске пошао је у помоћ Делиграду, а део са Вујицом Вулићевићем и Миленком Стојковићем, остао је у параћинској нахији.<sup>29</sup> Турци су убили 60 рањеника, које су затекли у шанцу, а многобројне породице које су побегле испред турске војске, одведене су као робље за Ниш. Осим тога заробили су 3 топа, сву муницију и храну, 500 оваца и 120 говеда.<sup>30</sup> Око 20 рањеника на штакама је дошло до Јагодине. После двадесетак дана, када се сакупило око 60 рањеника, пешке су пошли за Београд, где су наставили са лечењем.<sup>31</sup>

Карађорђе је из Тополе кренуо према Делиграду 4/16. јула и са овом пораженом војском сусрео у Ћуприји 7/19. јула. За пораз устаника код Бање Миленко Стојковић је оптужио Младена Миловановића. Изгледа да је Карађорђе поверовао у те оптужбе, јер је према једном аустријском извештају: *...Карађорђе је хтео да погуби Младена, јер се овај први повукао од Бање.*<sup>32</sup> Хајдук Вељко је пред Карађорђем такође оптужио Младена Миловановића, јер је био преварен његовим писмом у коме је тражено да се напусти Бања, сматрајући да је то Карађорђева наредба.<sup>33</sup> Карађорђе је у једном писму писаном у Ћуприји 12/24. јула, као разлог повлачења навео велику кишу и лошу снабдевеност, јер је храна за војску остала у Ћуприји.<sup>34</sup>

Пошто се стишала љутња на Младена, Карађорђе је у Ћуприји позвао све старешине које су се ту налазиле, и одржао им говор у коме је изнео драматичност ситуације, и упознао их са тачкама које су Руси послали устаницима. На упорно инсистирање Карађорђево, присутне старешине су после дужег оклевања, потписале

<sup>28</sup> Анта Протић, Казивања о српском устанку 1804. Београд 1980. стр. 294.

<sup>29</sup> Анта Протић, Казивања о српском устанку 1804, стр. 294.

<sup>30</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, бр. 150, стр. 251.

<sup>31</sup> Бранко Перуничкић, Град Светозарево 1806-1915, Светозарево (Јагодина) 1975, Казивање Топал Ђорђа Петрова, стр. 102.

<sup>32</sup> Алекса Ивић, Исписи из бечких архива...књ. II, бр.151. стр. 251.

<sup>33</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 150, стр. 251.

руске захтеве, који су одмах по гласнику упућени Русима. После овог говора наређено је Хајдук Вељку да са једним одговарајућим одредом остане код Ћуприје, утврди шанац и да непријатељу на сваки начин онемогући продирање преко Мораве, а Карађорђе је са већим делом војске, Младеном Миловановићем и Миленком Стојковићем, отишао у помоћ Делиграду.<sup>35</sup> Сумњајући да Делиград може дуго да се одржи, Карађорђе је желео да спречи са више страна продор турских јединица у Србију. Из Ћуприје је Хајдук Вељка ипак послао, са његовим коњаницима и са 300 пешака, *да у планинама заседне, а нарочито: да у Честобродици, при којој се свршују Кривовирске мрачне Планине, и преко које је друм за улазак у нахију Ћупријску и у све пределе низ Мораву до самог Дунава, засече планину и заседу постави. А Миленка пошље у Пореч, да тамо, у Мирочкој Планини, засече путове и заседе постави, да још боље утврди Пореч, и да тако, са свима могућим силама препјатствује Турцима, било сувим у Србију, од стране Видина ући, или на шајкама војеним уз Дунав, у Србију узићи.*<sup>36</sup> Мада је у писму Проти Матеји навео да на Делиград полази 12/24 јула, вероватно да Карађорђе није отишао према Делиграду, већ су са јединицама које су одступиле од Бање, на Делиград, отишли Миленко Стојковић и Петар Добрњац.<sup>37</sup> Тако су команду над утврђењима са леве и десне стране Мораве имали њих двојица, и поред тога што су се на Делиграду налазили Младен Миловановић и Милоје Петровић.<sup>38</sup> Младен Миловановић је овога пута на Делиград дошао пре 10. јула, са наређењем да се не нападају Турци, већ да се војска на Делиграду држи у дефанзиви и што боље укопава.<sup>39</sup> Према неким изворима Петар Јокић је остао код Ћуприје да припрема утврђења за одбрану, а Хајдук Вељко је такође пошао на Делиград. У једном писму Карађорђе наводи да је мобилисао све што је остало у Београду, опремио свим

---

<sup>34</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. I, бр. 360, стр. 555.

<sup>35</sup> Грађа из земунских архива, књ. II, 1809, бр. 149, стр. 250. У истом извештају се наводи да је Карађорђе на Делиград повео око 50.000 људи, што је вероватно претерано.

<sup>36</sup> Лазар Арсенијевић-Баталака, Историја српског устанка, стр. 580-581.

<sup>37</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. I, Горњи Милановац 1988, бр. 359, стр. 554.

<sup>38</sup> Лазар Арсенијевић-Баталака, Историја српског устанка, (фототипско издање) Београд 1898-1899, стр. 644. После пораза на Каменици Милоје Петровић је дошао до Делиграда, а после два дана и Петар Добрњац, и одмах преузео команду. Милоје је зато прешао у Љубошки шанац, где му се касније придружио и Младен Миловановић.

<sup>39</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 132, стр. 224.

потребним стварима, и да је њихов одлазак из Београда предвиђен за 31. јул (12.август) под командом Радича Петровића.<sup>40</sup>

Аустријски извори наводе да је јула месеца дошло до два велика сукоба на Делиграду. Једна битка одиграла се 8/20. јула. Муктар-паша је са 20.000 војника извршио напад из Ниша, а са 10.000 војника Гушанац Алија из Гургусовца. Она је стајала много жртава обе стране.<sup>41</sup> Устаницима је командовао Петар Добрњац. После пораза Муктар-паша се ушанчио код Делиграда и предузео опсаду. Из Ниша је довукао топове.<sup>42</sup> За одступање са Делиграда остао је само један пролаз, који је могао да се користи искључиво ноћу. Само бомбардовање у почетку није проузроковало веће штете.<sup>43</sup> У Београду су се пренеле вести да је Карађорђе код Делиграда крајем јула потукао Турке и затворио их у један кланац, где нису имали хлеба и воде.<sup>44</sup> Око 31.јула/10. августа, Турци су покушали напад на положаје које је држао Миленко Стојковић, али су одбијени уз велике губитке. Око 500 мртвих и рањених остало је испред шанчева.<sup>45</sup> Према једном другом извештају, устаници су Турцима успели да онемогуће коришћење воде, па су они морали по воду да иду у Алексинац. Турци су оскудевали у храни, јер су им устаници заробили кола са хлебом. Због несташице хлеба, ока прљавог двопека коштала је 30 пара. Осим бомбардовања које су вршили Турци, других сукоба није било.<sup>46</sup>

После концентрације заједничких снага, скоро двоструко бројнија турска војска свакодневно је вршила снажне нападе на Делиград, и успела да га опколи. Почели су да праве дубоке прокопе до устаничких положаја.Према аустријским изворима Турци су успели да подминирају велики део утврђења. Устаници су покушавали да прокопе отворе и затрпају. Успели су у томе, али блокада је и даље била потпуна.<sup>47</sup> Тројица рањеника, којима је пошло за руком да стигну у Београд, тврдили су да је остао отворен само један једини пут, да опсада бива све озбиљнија и да је

---

<sup>40</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе књ. 1, бр. 372, стр. 586.

<sup>41</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 126, стр. 229.

<sup>42</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 138, стр. 231.

<sup>43</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 140, стр. 234.

<sup>44</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 157, стр. 262.

<sup>45</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 165, стр. 271.

<sup>46</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 159, стр. 264.



бомбардовање нанело много штете, али да је српска коњица успела да се извуче из блокаде.<sup>48</sup> До тада су Турци на Делиград избацили 13.000 топовских ђулади.<sup>49</sup> Долазак нових турских снага само је још више отежао положај бранилаца Делиграда, јер устаници нису имали више људи за поуну војске у шанчевима. Бомбардовање Делиграда вршено је свакодневно. Грување топова чуло се у Београду, и према аустријским извештајима топовска паљба се чула из правца Јагодине и Ћуприје.<sup>50</sup> За опсаду Делиграда, на 40 кола свакодневно су допремане опсадне справе.<sup>51</sup> Тежак положај бранилаца Делиграда изнели су и Младен Миловановић и друге старешине, у писму Карађорђу од 25. јула (6.августа): *... навалише Турци са свих страна и опколише нас и бог један зна ни топове извући не можемо и Турцима сваки дан индат долази а наша се војска умаљава...војску купи одкуд год знаш од свију страна и ајде са војском преко Темнића и на Ћуприју што скорије можеш, зашто су Турци и у вилајет почели улазити и већ до Сталаћа су отишли низ Мораву и све попалили и са једне и са друге стране Мораве...* У истом писму предложено је Карађорђу да за одбрану Србије, мобилише све мушкарце од 12 до 70 година<sup>52</sup>

Опокољавање и држање устаника у блокади на Делиграду, код Расине и Јасике, омогућило је Турцима да често праве продоре према Параћину, Ћуприји, Крушевцу и Јагодини. Према једном Карађорђево извештају, једна од турских војски која је извршила продор бројала је око 7000 војника. Продор је извршила и турска предходница у јачини од 4000 људи која је дошла до Параћина, опљачкала и попалила све куће угледнијих Срба, а при повратку у Алексинац, њихове породице повели са собом. Сиротињи Турци нису ништа нажао учинили, чак су их даривали новцем и другим потребним стварима.<sup>53</sup> Гушанац Алија је у једном свом продору, спалио манастир Свети Роман, где му се неко време налазио логор. Његове предходнице

---

<sup>47</sup> Грађа из земунских архива...,књ. II, 1809, бр. 162, стр. 267-268.

<sup>48</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 142, стр. 237.

<sup>49</sup> Первое српское восстание..књ. 2, стр. 90.

<sup>50</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 149, стр. 250.

<sup>51</sup> Грађа из Земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 139, стр. 233.

<sup>52</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 366, стр. 562.

<sup>53</sup> Грађа из Земунских архива..., књ II, 1809, бр.140, стр. 234.

долазиле су до Ћуприје.<sup>54</sup> Једном приликом око 5000 турских војника је продрло десном обалом Мораве, па је Карађорђе морао са Делиграда да одвоји војску како би их зауставио.<sup>55</sup> Турци су се слободно кретали и Темнићем. Једна њихова јединица долазила је у село Обреж, да кнезу Јевти Становићу запале кућу. У томе нису успели, јер их је одатле отерао Хајдук Вељко са групом устаника. Турци нису успели да запале ни једну кућу у Обрежу, али су отерали сву стоку на коју су наишли.<sup>56</sup> По Левчу и око Ћуприје, свуда где су стигле турске јединице, села су била попаљена и сва стока одведена.<sup>57</sup> Према једном извештају, Турци су прелазили на леву обалу Мораве, и према Јагодини су почели да граде шанчеве.<sup>58</sup>

О турским продорима и њиховим репресалијама, известио је и Митрополит Леонтије, који се крајем јула налазио у Ћуприји, вероватно да пружи подршку устаницима и народу.<sup>59</sup> Војници из нахија поред Цариградског друма, највише из Ћупријске и Јагодинске нахије, масовно су дезертирала и одлазили у своја села да спашавају породице и имовину. На Делиграду су остали војници из београдске, пожаревачке, смедеревске, грочанске и крагујевачке нахије.<sup>60</sup> Срби су све расположиве снаге почели да окупљају код Јагодине. Чак су до Јагодине повучене и јединице из Сокола и нужне посаде за осматрање Дрине. И са Дунавске стране људство и муниција се допремају код Јагодине. Упоредо са концентрацијом војске, према Јагодини се допремала и сва расположива количина муниције.<sup>61</sup> Поред деморализације, недостатак хране и муниције још више је отежавао положај устаничке војске. Турцима су тих дана дошла појачања из Албаније и Сереза у јачини од око 20.000 војника, тако да их је укупно на десној обали Морава било око 50.000.<sup>62</sup> Због преласка Руса преко Дунава, Турци су са Делиграда, крајем јула, према Видину упутили 6.000 војника.<sup>63</sup>

<sup>54</sup> Грађа из Земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 162. Стр. 268.

<sup>55</sup> Первое серпское восстание..књ. II, стр. 90.

<sup>56</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 373, стр. 569.

<sup>57</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 373, стр. 569.

<sup>58</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 142, стр. 237.

<sup>59</sup> Узданица, 1908, св. 2.

<sup>60</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 2, бр. 373, стр. 569.

<sup>61</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 139, стр. 233.

<sup>62</sup> Первое сербское восстание... књ. 2, стр. 109.

<sup>63</sup> Грађа из земунских архива, књ. II, 1809, бр. 155, стр. 259.

На основу предлога Младена Миловановића и осталих старешина на Делиграду, Родофиникин је извршио мобилизацију у Београду, свих оних који су могли да пођу против Турака. Било их је тек око стотину. Снабдео их је свим потребним војним стварима, и са Радичем Петровићем их је послао према Ћуприји.<sup>64</sup> Том приликом војници су са собом понели 200 пуда (1 пуд је 16, 38 кг) барута, 50 пуда муниције, 1.000 пушака и 2 топа са комплетом граната.<sup>65</sup>

Карађорђе је са војском, сакупљеном у шумадијским селима за помоћ Делиграду, кренуо из Тополе 31. јула (12. августа), предходно издавши наредбу да се у Ћуприји организује друга линија одбране. У Ћуприји је требало уредити постојећа утврђења и подићи нова. Тај задатак, поред Радича Петровића, требао је да испуни и Петар Јокић. Када је после четири дана, односно 4. августа, Карађорђе стигао у Јасику, сазнао је за губитак Делиграда, који је, после 36 дана упорне одбране и велике борбе пао у турске руку у ноћи између 3/15. и 4/16. августа. Устаници су се ноћу кришом извукли из шанчева, оставивши за собом 18 топова са муницијом. Остављени су Турцима и положаји Миленка Стојковића, са три топа, и Вујице Вулићевића са два топа, и са свом муницијом.<sup>66</sup> Само су делови одреда Миленка Стојковића, Станоја Главаша и Петра Добрњца остали после повлачења, док су се остали војници разбежали. Сви војници из Београда и околине су дезертирели, и стизали су у своја места појединачно или у мањим групама. Милоје Петровић био је доста љут на војнике који су бежали и на трговце који су спашавали своју робу. Тврдио је да стање није толико тешко, већ га таквим чине гласине. Ипак наредио је да се утврде опкопи у Београду.<sup>67</sup> Карађорђе је окупио војнике са Делиграда,<sup>68</sup> и одмах кренуо према Расини,

<sup>64</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ.2, бр. 372, стр. 568.

<sup>65</sup> Первое сербское восстание 1804-1813 и Русија, књ. 2, стр. 109. Москва. 1980.

<sup>66</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 166, стр. 273.

Первое сербское восстание..., књ. 2, бр. 97, стр. 111. Карађорђе наводи да су код Делиграда Срби изгубили 22 топа, а спасили само 8 топова.

Према Јеремији Гагићу дошло је до сукоба између Младена и Милоја с једне стране, и Миленка Стојковића и Петра Добрњца са друге стране. Милоје је после сукоба напустио Делиград, а за њим је кренула и војска.

<sup>67</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 170, стр. 279.

<sup>68</sup> Лазар Арсенијевић-Баталака, Историја српског устанка, стр. 606-607. Милоје Петровић је после напуштања Делиграда одмах отишао за Београд, а касније у Остружницу, док је Добрњац отишао у своје село Добрњу, а после неколико дана прешао је у Војводину.

где се налазило 3.000 устаника у турском обручу. Аустријски извори наводе да су у једној шуми код Расине били опкољени кнез Ђука из Јагњила и Лазар Мутап. Њима је у помоћ Карађорђе послао Хајдук Вељка и Танасија Чарапића са око 2.000 војника.<sup>69</sup> После потискивања Турака са Расине, Карађорђе је код Јасике сакупио нешто војника са Делиграда и појачан војском Милана Обреновића, која је у међувремену стигла, 7/19. августа кренуо према Ћуприји да би појачао одбрану и спречио пребацивање Турака на леву обалу Мораве. Међутим и у Ћуприји су устаници били у великом расулу. Када је ћупријска посада чула за пад Делиграда, и када се појавила једна турска јединица од 300 људи, која је у околини Иванковца заробила неки збег, Ресавци, који су чинили већину војника, напустили су положаје код Ћуприје, где је остао само буљубаша Петар са 20 људи. По одласку већине војника, Радич Петровић је наредио да се топови пребаце преко Мораве, а да се утврђења и магацини запале и поруше. После пребацивања војника, скела је пуштена низ Мораву. Карађорђе је намеравао поново да уреди ћупријска утврђења, али турска војска је, четири дана по паду Делиграда, већ улазила у Ћуприју и запосела шанчеве.<sup>70</sup> Карађорђе је код Ћуприје остао још и 8/20. августа, а потом је отишао за Тополу, предходно наредивши да се утврди Јагодина.<sup>71</sup> Кара Павле Симоновић, учесник битке код Ћуприје, износи да су устаници избацили 2-3 топовска ђулета на Турке, пре него што су напустили положаје.<sup>72</sup> Нешто касније једна група од 30 турских војника прешла је преко Мораве, и упала у устаничку заседу. Неколико је Турака погинуло или се удавило у Морави приликом повлачења, двојица заробљена, а већина се вратила у Ћуприју.<sup>73</sup>

Источна Србија је после пада Ћуприје, била брзо освојена. За неколико дана Турци су без борбе дошли до Дунава, освојивши крушевачку, параћинску, ражањску, ћупријску, пожаревачку, алексиначку, бањску и црноречку нахију.<sup>74</sup> Око 68.000 људи је

---

<sup>69</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 166, стр.273.

<sup>70</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 2, бр. 377, стр. 574. Вук Карацић износи да је Младен Миловановић, када је пролазио кроз Ћуприју, рекао Радичу и Петру Локићу, да је Карађорђе по њему поручио да поруше шанчеве. Један од разлога, како Вук наводи, био је тај, што се Младен плашио да му Карађорђе не нареди да командује одбраном Ћуприје.

<sup>71</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе књ. 1, бр. 377, стр. 575.

<sup>72</sup> Радослав Перовић, Грађа за историју првог српског устанка, стр. 345.

<sup>73</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 377, стр. 574.

<sup>74</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 396, стр. 597.

било на Дунаву очекујући да пређу у Банат. Око 10.000 људи са великим бројем стоке и другом имовином, налазило се на острвима код Ковина.<sup>75</sup> Многи су се предавали Турцима. Старешине нису биле сложне. Народ није показивао жељу да се брани. Првом приликом војници су дезертирала са положаја. У првој половини септембра са Стеваном Живковићем из Београда према Морави кренуло је само 88 људи, које је могао да сакупи. Многи су побегли у шуме.<sup>76</sup> Због масовног дезертирања, Карађорђе је објавио, да сви који су побегли из Београда морају да се за три дана врате, јер ће им бити све одузето, и биће им забрањен повратак у Србију.<sup>77</sup> Објава није имала много успеха, јер је крајем септембра из Београда за фронт отишло око 300 људи.<sup>78</sup>

Хуршид-паша се са главнином своје војске сместио у Ћуприји, а Исмаил-бег у Параћину. Хуршид-паша одмах је дао налог да се све скеле из Нишаве пребаце у Мораву. Лазар Мутап је успео да растера Турке око скела, и да их запали.<sup>79</sup> Једно турско одељење, у јачини од 400 војника продрло је до Јагодине, али их је Карађорђе одатле отерао. При повлачењу из Јагодине Турци су запалили куће виђенијих Јагодинаца и магацине са храном. Десном страном Мораве, према Дунаву, извршили су продор Гушанац Алија, који се сместио у Пожаревцу и Карафејза у Петки.<sup>80</sup>

Следећи циљ Турака било је освајање Јагодине, важног стратегијског места. Од Јагодине су ишли путеви за Београд и Крагујевац. Осим тога, концентрација устаника око Јагодине и Крагујевца, могла је да угрози турски продор према Београду. Јагодина је као богато место обезбеђивала добру пљачку, смештај и снабдевање војске. Зато се и главнина српске војске налазила у, и око Јагодине, као део одбрамбеног појаса који се протезао све до Смедерева. По Карађорђевој наређењу, сви прелази преко Мораве били су утврђени.<sup>81</sup> Поред прелаза код Гиља, нарочито је утврђен прелаз код Багрдана

<sup>75</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 172, стр. 281.

<sup>76</sup> Грађа из земунских архива...књ II, 1809, бр. 187, стр. 303.

<sup>77</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 187, стр. 304.

<sup>78</sup> Грађа из земунских архива...књ. II, 1809, бр. 199, стр. 320.

<sup>79</sup> Грађа из земинских архива..., књ II, 1809, бр.187. стр. 303.

Казивања о српском устанку, стр. 295. Према Анти Протићу, Хуршид-паша је почео да прави понтонски мост на Морави код Ћуприје.

<sup>80</sup> Грађа из земунски архива..., књ. II, 1809, бр.182, стр. 298.

<sup>81</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ.1, бр. 393, стр. 591: Карађорђе Јакову Ненадовићу: *...Делиград и проче шанце јесу узели и до Мораве дошли, али фала Богу, ми ћемо се сњима терати до капље крви, и нећемо их пустити преко Мораве овамо...добро смо бусије*

уз помоћ бројних препрека.<sup>82</sup> Сви путеви од Јагодине према унутрашњости, били су закрчени препрекама и свуда поседнути јаким српским снагама.<sup>83</sup> Повремено су мање групе устаника прелазиле преко Мораве и успешно нападале на Турке. У свакој од тих акција убијано је по неколико десетина турских војника. Бећарима је наређено да се крију по шумама иза турског фронта и да групама турских војника преотимају стоку а нарочито робље, а оне који се сами враћају да пусте да слободно иду.<sup>84</sup>

До краја августа Турци нису у великом броју прешли преко Мораве. Тек средином септембра једна јединица од 700-800 људи потисла је устаничку заседу са Гиља и учврстила се на левој обали Мораве. Свакодневно су нове једнице прелазиле Мораву преко понтонских чамаца, који су довучени код Ћуприје.<sup>85</sup> Војске Гушанца Алије и Карафејзе повукле су се из Пожаревца ка Ћуприји, где су прешле Мораву и продрле према Јагодини. Када су турске снаге, које су прешле Мораву нарасле на око 6.000 војника, устаници су морали да се повуку са положаја испред Јагодине. При одступању Карађорђе је наредио да се запали Јагодина, како би била уништена храна и смештај за непријатеља. Иза Јагодине, на путевима према Крагујевцу и Београду устаници су поново организовали одбрану, а све путеве од Липара и Црног врха до Мораве изровали су и запречила стаблима.<sup>86</sup> По прикупљању војске, Турци су наставили са продором. Један део њихове војске од око 6.000 људи, сукобио се на

---

*уредили по друмовима...Ја сам собом терчим и дању и ноћу непрестано по логорима и збеговима, и низ Мораву бусије постављам на скелама и на бродовима и на друмовима, и терам и последњег човека. Буна је велика била по народу. Ја сам ову буну утишао, народ ослободио и сад је добро...*

*Доситеј Обрадовић је храбрио Карађорђа речима: са овим народом, у име божје, подигао противу Турака да збациш дуготрајући јарам тиранства турскога са српског врата; освојио си толике градове; турске си силе, ваљда каква је и ова садања, дочекивао, надбијао и из Србије истеривао без Родофиникина и без ичије помоћи.*

<sup>82</sup> Драгослав Јанковић, Француска штампа о првом српском устанку, бр. 496, стр. 299.

<sup>83</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 173, стр. 283.

<sup>84</sup> Грађа из Земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 191, стр. 309.

<sup>85</sup> Грађа из Земунских архива..., књ. II, 1809, бр.188, стр. 305.

<sup>86</sup> Грађа из Земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 199, стр. 320.

Казивања о српском устанку 1804, стр. 195, Анта Протић је забележио, да је Младен Миловановић у Багрдану написао писмо Хуршид-паши у коме га је молио, у име кнезова и кметова, да не прелази са војском преко Мораве, да су кметови почели да скупљају храну за његову војску, а да су Карађорђе и његове војводе протерани и побегли су у Аустрију. По добијању одговора од Хуршид-паше, Младен је наредио да се поставе страже дуж Мораве..

Липару са око 3.000 устаника, које су водили Младен Миловановић и Вујица Вулићевић. Устаници су успели да их потисну назад према Јагодини.<sup>87</sup> Друга турска војска кренула је преко Црног врха према Крагујевцу. Ову војску је водио Гушанац Алија. Турке су на Таборишту, на брду Стражи између Горњег Штипља и Врановца, дочекали Танаско Рајић и Јован Курсула са око 2.000 устаника. Иако бројнији, Турци су упали у добро постављену заседу и после велике борбе враћени у Јагодину. У том боју на доњој вилици рањен је Танаско Рајић.<sup>88</sup>

После овог сукоба, устаници су између Јагодине и Ћуприје однели још једну победу над Турцима. Растерана је војска од неколико стотина војника. У том боју је убијено 20 турских војника а 30 заробљено. Ова победа је у Београду прослављена пуцњима из пушака и топова.<sup>89</sup> Око 10/22. септембра имали су устаници још један успешан окршај. Тада се Карађорђе са око 2.000 устаника код Манасије сукобио са Турцима. У том боју је пало око 200 Турака а 30 заробљено. Заробљена је и сва турска комора.<sup>90</sup> У писму Антонију Пљакићу, писаном у Багрдану 2/24. септембра, Карађорђе описује овај сукоб: *...И јесмо 8-га септ. У Ливадицу дошли и 9-га јесам узео 1000 хатлија које пешака, и јесмо прешли у Ресаву и 10-га јесмо се са Турцима ударили и 1000 Турака јесмо убили, а равно што је отишло неописано, и 28 живи јесмо уватили и 30 кола јесмо отели са волови и биволи. И како казују ови Турци што смо и поватали, да хоће сва ордија скоро да бега, и једнако по 300 и по 400, сваки дан одлазе али јесу ћуприју на Морави срушили. У тому неznam ако се опет не преместе у Ћуприју...* Тих дана су и Лазар Мутап и Милан Обреновић предузели успешан напад на Турке код Крушевца. Вероватно се радило о турској војсци, која је требала да изврши спајање са босанском војском, после њеног

<sup>87</sup> Грађа из Земунских архива...књ. II, 1809, бр. 199, стр. 320.

<sup>88</sup> Радослав Перовић, О првом српском устанку, необјављена грађа, Београд 1954, стр. 67. Прама Француским изворима, војска Гушанца Алије је бројала око 2.500 војника и водио је Бим-паша. (Драгослав Јанковић, Француска штампа..., бр.501, стр. 301)

Станоје Мијатовић, Ресава, СКЗ XLVI, књ. 26, стр. 132. У Белици, на брду Стражи, између Горњег Штипља и Врановца, постоје Карађорђеви шанчеви, где је Карађорђе после несреће на Каменици 1809. Задржавао надирање Турака низ Мораву.

Зборник Музеја Првог српског устанка, III-IV, Београд 1964, стр. 65. Табориште највише одговара положају данашњег локалитета Логориште јужно од села Мишевић.

<sup>89</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 195, стр. 317.

<sup>90</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 401, стр. 605..

очекиваног продора преко Дрине.<sup>91</sup> Крајем септембра аустријски извештаји обавештавају о једном сукобу код Багрдана, када је турска јединица у јачини од 700 људи, прешла Мораву ноћу, али су је Срби потисли.<sup>92</sup>

У другој половини септембра иницијатива прелази на страну Срба, мада је стање у војсци било тешко.<sup>93</sup> Крајем септембра војске из Пожаревца и Петке кренуле су ка Ћуприји, где су Турци начили мост, да би покушали да пређу Мораву и заузели Цариградски друм. Према аустријски извештајима око 700-800 Турака се утврдило код Јагодине, и да сваким даном све више долазе. На Морави код Ћуприје начинили су мост од понтона. Турци су намеравали да концентрацијом њихове војске на Дрини привуку устаничке јединице око Цариградског друма, и тако олакшају продор преко централне Србије и преко Пожаревца.

Ипак, успешно ратовање Руса, приморали су великог везира да изврши концентрацију турских јединица према руској војсци.<sup>94</sup> Његов позив довео је и до смањења турске војске у Србији. Само стање турске војске није могло да доведе до потпуног слома устаника. Мада су били много бројнији, одело и опрема турских војника била је у врло бедном стању. Претило је расуло у војсци, јер војници нису прихватили да ратују без одела и хране. Тешко стање нарочито је наступило када су устаници пошто су раније обавештени, заробили код Ритопека храну из Панчева намењену турској војсци код Петке. Тада је заробљено седам лађа натоварених хлебом, брашном, пиринчем, маслом, медом, живином и другом храном.<sup>95</sup> Крајем септембра везиров сеиз, који је са везировим коњем и опремом пребегао код Срба, уверавао је, да од Турака не прети никаква опасност, јер се и до три стотине војника дневно повлачи у

---

<sup>91</sup> Драгослав Јанковић, Француска штампа о првом српском устанку, бр. 497, стр. 300.

<sup>92</sup> Грађа из земунских архива..., књ II, 1809, бр. 187, стр. 304

<sup>93</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 411 стр. 618, Карађорђево писмо, (25. октобар / 16. новембар), Миленку Стојковићу: *... Мене је већа мука обузела, не знам шта ћу да радим. Турци од Босне навалише, војску сам сву оправрио код мене, и да има 2000 војника, више немам. С њом куда ћу пре, а и-то људи како опајам нећеде да се бију, као досад, веће су готови да се предају Турцима. Пожаревачка нација и Ресава и проче до Мораве пређем и још пре, а сад слабо који хоће да се бије с Турцима...*

<sup>94</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 405, стр. 615, О успесима руске војске и о намерама да пређу у Србију ради заједничке акције против Турака, Карађорђа је 28. септембра обавестио Велисалав Станојловић, члан Совјета из Јагодинске нахије.

<sup>95</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 197, стр. 318.



унутрашњост.<sup>96</sup> Ипак, поново су Турци са целокупном војском од око 25.000 војника 16/28. септембра, покушали да се пребаце преко Мораве код Крушевца, Ћуприје и Пожаревца. Код Пожаревца су дошле свеже турске јединице Рустим-паше и Сулејман-паше, са укупно 10.000 војника.<sup>97</sup> Три пута су предузимани јуриши, али нису могли да пробију устаничку одбрану. После доласка Хајдук Вељка и Станоја Главаша, турска офанзива је сломљена.<sup>98</sup> Главнина турске војске код Петке 2/14. октобра кренула је са повлачењем. Турци су при повлачењу спалили две куће и са собом су понели све што су могли.<sup>99</sup> Хуршид-паша поново је тражио од Карађорђа предају, и запретио да ће 28. септембра /10.октобра/, са свих страна извршити продор преко Мораве.<sup>100</sup>

Неке устаничке јединице прешле су преко Мораве и заузеле Пожаревац и околину. Било је планирано да заједно са Миленком Стојковићем прогоне Турке до граница Пашалука. Мада се сазнало да су Руси са великим снагама прешли Дунав, Срби нису у потпуности веровали у нагло повлачење турске војске. Више се веровало, да они желе да прикупе све јединице на једном месту, и да заједничким снагама поново покушају продор у унутрашњост Србије, јер се код Ћуприје налазило још много турске војске.<sup>101</sup> Турци су намеравали, да око 8/20. октобра, са 2.500 људи поново код Ћуприје пређу Мораву и заузму Јагодину.<sup>102</sup> Ипак Турци су, под сталним нападима Срба, наставили са повлачењем према Нишу. У нападима на Турке у малом броју су учествовали војници из Ресаве и пожаревачке нахије.<sup>103</sup> Крајем октобра, северно од Ниша није се налазио ни једна турски војник. Срби су поново повратили све веће

---

<sup>96</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 191, стр. 309.

<sup>97</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 199, стр. 320.

<sup>98</sup> Велибор Берко Савић. Карађорђе, књ.1, бр.405, стр.615.

<sup>99</sup> Грађа из Земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 206, стр. 328.

<sup>100</sup> Грађа из Земунских архива...,књ. II, 1809, бр. 197, стр. 318.

<sup>101</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 197, стр. 318.

<sup>102</sup> Драгослав Јанковић, Француска штампа о првом српском устанку, бр. 501, стр. 301.

Первое сербское восстание 1804-1813 и Россия, књ. 2, стр. 124. У писму Родофиникину од 3. октобра 1809. године, Миленко Стојковић износи, да су Турци кренули крајем септембра из Петке и Пожаревца и сакупили се код Ћуприје, а већ првих дана октобра напустили су Ћуприју и отишли према Нишу.

<sup>103</sup> Первое сербское восстание 1804-1813 и Россия, књ. 2, стр.127.

топове које су им Турци заробили на Делиграду. Са собом су однели само мање топове и део опреме, а део су спалили. Сви шанчеви на Делиграду били су разорени.<sup>104</sup>

Хуршид-паша у писму Карађорђу, наводи разлоге његовог повлачења. Због брзог продора после победе на Каменици, Турци нису успели да припреме довољно хране, јер су морали да прихвате и нахране сву сиротињу пожаревачке, ресавске, ћупријске, параћинске и ражањске нахије. Зато је морао да се повуче у Ниш, да би се боље припремио и поново кренуо против устаника.<sup>105</sup>

---

<sup>104</sup> Грађа из земунских архива..., књ. II, 1809, бр. 211, стр. 334.

<sup>105</sup> Велибор Берко Савић, Карађорђе, књ. 1, бр. 414, стр. 627,628.